

Доленко – Доленко М. Т. Матеріали для словаря діалектних фразеологізмів Подолля // Вопросы фразеологии: труды СамГУ. Самарканд, 1975. Вып. 272. № 8. С. 131–161.

Євтушок – Євтушок О. М. Вивчення лексики говірок Рівненщини. Рівне, 1997. 164 с.

Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

Кірілкова – Кірілкова Н. В. Словник волинської фразеології. Острог; Рівне, 2013. 192 с.

Лесюк – Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 328 с.

Лисенко – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ: Наук. думка, 1974. 260 с.

ЛЛПЖ – Лексикон Львівський: поважно і на жарт / Наталя Хобзей, Оксана Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. Львів, 2009. 672 с.

СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970–1980.

Турчин – Турчин Є. Д. Словник села Тилич на Лемківщині. Львів: Українська академія друкарства, 2001. 384 с.

Франко – Галицько-руські народні приповідки/ зібрав, упорядкував і пояснив др Іван Франко. Вип. 1 (А–Відати) // Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1901. Т. 10. 200, VIII с.

ФСГЖ – Доброльбожа Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир: Туловський Л., 2010. 401 с.

Стаття надійшла 02.10.2017 року

УДК 811.161.2'366

Світлана Ковтюх
(Кропивницький, Україна)
e-mail: kovtjukh@ukr.net

ЗВ'ЯЗАНІ ФОРМИ НАЗИВНОГО, ЗНАХІДНОГО ТА КЛИЧНОГО ВІДМІНКІВ МНОЖИНИ ІМЕННИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

*У статті проаналізовано особливі зв'язані форми називного, знахідного, кличного відмінків множини з погляду морфологічної парадигматики, з'ясовано їх місце в системі словозміни іменників у сучасній українській літературній мові. Указано на те, що такі специфічні грами іменників у поєднанні з числівниками **два (дві), обидва (обидві), три, чотири** та складеними нумеральними утвореннями з кінцевими компонентами **два (дві), три, чотири** (провідним є синтагматичний чинник) характерні для елементарних парадигматичних класів іменників I, II, III відмін, у яких акцентуаційні парадигми однини та множини не тотожні, причому наголос у зв'язаних формах номінатива, акузатива та вокатива еквівалентний наголосу словоформ родового відмінка однини. Крім того, досліджувані зв'язані форми утворюють іменники чоловічого роду II відміни на **-анин**, спорадично іменники середнього роду IV відміни, які набувають при словозміні суфікс **-ен-**, та ще*

кілька лексем, зокрема *люді́на*, *друг*. Зазначені субстантивні деривати утворюють зв'язані форми множини, що збігаються зі словоформами родового відмінка однини. Зосереджено увагу на історичному аспекті, переважна більшість дослідників кваліфікує появу таких конструкцій впливом архаїчних форм двоїни.

Ключові слова: морфологічна парадигматика, елементарний парадигматичний клас, парадигма, зв'язана форма множини, номінатив, акузатив, вокатив.

Ковтюх С. Связанные формы именительного, винительного и звательного падежей множественного числа существительных в украинском языке.

В статье проанализировано особые связанные формы именительного, винительного, звательного падежей множественного числа с точки зрения морфологической парадигматики, выяснено их место в системе словоизменения существительных в современном украинском литературном языке. Указано на то, что такие специфические граммы существительных в сочетании с числительными *два (дві)*, *обидва (обидві)*, *три*, *чотири* и составными нумеральными образованиями с конечными компонентами *два (дві)*, *три*, *чотири* (ведущим является синтагматический фактор) характерны для элементарных парадигматических классов существительных I, II, III склонений, в которых акцентуационные парадигмы единственного и множественного числа не тождественны, причем ударение в связанных формах номинатива, акузатива и вокатива эквивалентно ударению в словоформах родительного падежа единственного числа. Кроме того, исследуемые связанные формы образуют существительные мужского рода II склонения на *-анин*, спорадически существительные среднего рода IV склонения, которые приобретают при словоизменении суффикс *-ен-*, и еще несколько лексем, в частности *люді́на*, *друг*. Указанные субстантивные дериваты образуют связанные формы множественного числа, совпадающие со словоформами родительного падежа единственного числа. Сосредоточено внимание на историческом аспекте, подавляющее большинство исследователей квалифицирует появление таких конструкций влиянием архаичных форм двойственного числа.

Ключевые слова: морфологическая парадигматика, элементарный парадигматический класс, парадигма, связанная форма множественного числа, номинатив, акузатив, вокатив.

Kovtiukh S. Bound forms of the nominative, accusative and vocative cases of the plural nouns in the Ukrainian language.

The article presents the analysis of special bound forms of the nominative, accusative and vocative cases of the plural from the viewpoint of morphological paradigmatic, their position in the system of noun inflection in the modern Ukrainian language. The author emphasizes, that such specific noun grammemes together with numerals *два (две)*, *оба (обе)*, *три*, *чотири*, and compound numeral forms with finites *два (дві)*, *три*, *чотири* (with the main being syntagmatic factor) are characteristic to elementary paradigmatic classes of nouns of the I, II, III declensions, when the singular and plural accentuation paradigms are not identical and the stress in the bound nominative, accusative and vocative forms is equivalent to the stress of the singular genitive word forms. Besides, these bound forms make masculine nouns of the II declension ending with *-анин*, sporadically neuter nouns of the IV declension, which are derived with the suffix *-ен-*, and some more lexemes like *люді́на*, *друг*. Indicated substantive derivatives form bound plurals, coinciding with

singular genitive forms. Special emphasis is given to historical aspect with vast majority of scholars qualifying the origin of such constructions being the result of the influence of dual number archaic forms.

Keywords: *morphological paradigm, elementary paradigmatic classes, paradigm, word form, bound plural form, nominative, accusative, vocative.*

Постановка проблеми. В українському мовознавстві активно розвивається морфологічна парадигматика. Незважаючи на значний граматичний доробок вітчизняних учених у галузі словозміни іменника (праці І. І. Огієнка, Є. К. Тимченка, В. І. Сімовича, В. К. Дем'янчука, Л. А. Булаховського, Ю. В. Шевельова (Шереха), М. А. Жовтобрюха, С. П. Самійленка, І. І. Ковалика, С. П. Бевзенка, І. К. Кучеренка, І. М. Керницького, Ю. О. Карпенка, І. Г. Матвіяса, Й. Ф. Андерша, І. Р. Вихованця, М. Я. Плющ, А. П. Грищенко, А. П. Загнітка, М. С. Скаба, О. К. Безпояско та багатьох інших), засвідчено лакуни, які потребують додаткового вивчення, аналізу, обґрунтування. Серед таких проблем – дослідження зв'язаних форм називного, знахідного та кличного відмінків множини частини іменників у сучасній українській літературній мові.

Зазвичай традиційні граматики не подають таких словоформ у відмінкових парадигмах, проте функціонування в мові конструкцій, компонентами яких є прості *два (дві), обидва (обидві), три, чотири* та складені числівники з кінцевими компонентами *два (дві), три, чотири*, сприяють необхідності увести досліджувані грамеми до зразків відмінювання відповідних елементарних парадигматичних класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У низці лексикографічних довідкових видань непослідовно, вибірково подано приклади можливої сполучуваності слів і керування: *борона́, мн. бо́рони; але дві борони́; го́лос, мн. голо́си́; але два го́лоси; мо́ре, мн. моря́; але два мо́ря* [2, с. 51, 123, 295]; *весна́, мн. ве́сни, але дві весні́; ма́ти, мн. матері́, але дві матері́; хма́рка, мн. хмаркі́, але дві хма́рки* [10, с. 48, 162, 314] та ін. Проте в інших випадках не засвідчено сполучень числівників з іменниками в лексемах, для яких такі словоформи характерні: *вірме́нин, мн. вірме́ни; плем'я́, мн. племена́; плече́, мн. плечі; друг, мн. дру́зі* [2, с. 93, 377, 160]; *величина́, мн. величи́ни; весі́лля, мн. весі́лля і весі́лля; ім'я́, мн. імена́; кия́ни, одн. кия́нин; луча́ни, одн. луча́нин* [10, с. 46, 47, 125] та інші.

В електронному та інтернет-виданні «Словники України» (2001–2010) автори намагалися послідовно презентувати досліджувані словоформи після кожної відмінкової парадигми, подаючи додаткову інформацію зі знаком зірочки на кшталт *гру́шка – гру́шки* та інші форми однини; *гру́шки́* та інші форми множини. *Але: *дві, три, чотири гру́шки* без вказівки категорії числа і відмінка [9]. Проте в розгляданому джерелі засвідчено багато різнотипних помилок у модулі «Словозміна». До

таблиць словозміни іменника як додатка до українсько-угорського словника, укладених О. О. Тараненком (2003), не подано випадків зміни акцентуації лексем у сполученні з числівниками *два (дві), обидва (обидві), три, чотири* та будь-якими складеними з кінцевим компонентом *два (дві), три, чотири*, що як залишки наголошування архаїчних форм двоїни зберігаються, на думку О. О. Тараненка, «в парадигмах іменників» I та II «відмін, а також» іменника «мати» [11, с. 14]. Хоч у цих поясненнях не згадано лексем IV відміни, далі зазначено інформацію про те, що до окремих словоформ небагатьох лексем, «що не збігаються з регулярними формами множини» є додаткове тлумачення про співвідносність їх із числівниками *два – чотири* зі словоформами родового відмінка однини тих самих іменників, де серед інших згадано *плém'я, ім'я, вім'я* тощо [11, с. 14].

Власні думки з цього приводу нами оприлюднено в низці публікацій, найбільш докладно – у статті «Роль синтагматичного чинника у визначенні репертуару відмінкових парадигм іменників» (2005) [4, с. 63–64]. У поясненні до множинних форм називного відмінка іменників I, II, III відмін у навчальному посібнику 2007 р. подано примітки з поясненням та прикладами зв'язаного слововжитку вказаних вище числівників з лексемами чоловічого, жіночого та середнього роду: *частки, часткі – обидві частки, горі, гóри – три горі, лікаря, лікарі – обидва лікарі, пояса, пояси – чотири пояси, місця, місця – три місця, стеблá, стéбла – чотири стеблá* тощо [5, с. 242, 253, 256, 258]. У монографії, виданій у співавторстві з О. М. Кашталян, у частині таблиць відмінювання елементарних парадигматичних класів українських прізвищ подано зв'язану форму називного відмінка множини [6, с. 179–181, 182–183, 188–190, 192, 196–197, 203, 205–206, 207–209]. Крім того, теоретично обґрунтовано вплив синтагматичного чинника на появу такої словоформи в українських прізвищах з різним наголошенням в однині та множині [6, с. 38–39].

У теоретичних коментарях до таблиць словозмінних характеристик парадигм іменних частин мови в «Граматичному словнику української літературної мови (словозміна)» зазначено: «До складу відмінкової парадигми введено додаткову граему числа, так зване обмежене число (*limited number*), і, відповідно, підпарадигму з трьома відмінками – називним, родовим та знахідним. Ці форми фіксуються в числівниково-іменникових комплексах і формально відрізняються від інших словоформ у лексем з рухомим наголосом: *авторі – два áвтори; сéла – два селá, крашанкі – дві крашанки ...*» [3, с. 590]. Родовий відмінок обмеженого числа заслуговує на окрему публікацію. Предметом нашого зацікавлення в указаній підпарадигмі є форми номінатива й акузатива. Поза увагою авторів цієї лексикографічної праці залишився вокатив. У граматичному

довіднику «Іменник» (2016) Н. Є. Лозова констатує, що багато лексем «чоловічого роду» в «сполученні з числівниками *два, три, чотири* змінюють наголос (*три сіни, два брати*), що є відображенням давньої двоїни» [8, с. 268]. Не згадано іменники жіночого й середнього роду, хоч у таблиці прикладів узгодження іменників із числівником подано єдиний приклад з рухомим наголосом, і це лексема жіночого роду: називний відмінок (без констатації категорії числа) *чотири бджолі*, знахідний – *чотирьох бджіл* [8, с. 271]. Автор цього видання не ставив за мету подати досліджувані нами словоформи, його завданням було проілюструвати узгодження іменника з числівником.

У публікації 2017 р. про відмінкові форми як релевантні маркери українських прізвищ робимо висновок про те, що для цього підкласу антропонімів, «у яких акцентуація підпарадигм однини і множини відрізняється – в однині наголошене закінчення, у множині – основа чи навпаки, варто до вільних форм називного, знахідного та кличного відмінків множини додавати зв'язані форми в поєднанні з числівниками *два (дві), обидва (обидві), три, чотири* та складеними з кінцевими компонентами *два (дві), три, чотири*. При цьому формальні закінчення вказаних вільних і зв'язаних словоформ» – тотожні, «а наголос в останніх збігається з наголосом форм родового відмінка однини» [7, с. 32]. Зв'язані форми номінатива, акузатива, вокатива в підпарадигмі множини тих іменників, для яких вони релевантні – і власних, і загальних назв, необхідно подавати в зразках відмінювання та вивчати системно й послідовно.

Мета статті – дослідити особливі зв'язані форми називного, знахідного, кличного відмінків множини з погляду морфологічної парадигматики, з'ясувати їх місце в системі словозміни іменників у сучасній українській літературній мові.

В українській мові частина іменників, сполучаючись із числівниками *два – чотири*, утворюють специфічні форми множини, що відрізняються від вільних: *Три Чев'юкові сіни – Павло, Андрій та Оксентій – однакові, як три краплі води, сиділи круг дубового столу посередині найбільшої – про гостя – кімнати* (М. Матіос); *Це – як два ворожі табори, і межа між ними – як на фронті лінія вогню* (О. Забужко); *Неподалік столу по обидва бочки стояли порожні вози* (В. Шкляр); *Багато хто не може впізнати мене на весільній Цветчиній фотокартці, де тьма родичів і знайомих повиструнчувались у чотири яруси, ніби колектив якогось регіонального хору, готові от-от заспівати народну пісню у чотири голоси* (Т. Малярчук); *Очі в нього були – дві збентежені чорні дірки* (Я. Дубинянська; переклад з російської Я. Мишанича); *Два заклинання, дві останні думки нескінченного дня* (Г. Вдовиченко); *Він сідає на зів'ялі соснові голки, вмикає маленький транзистор, запалює дві цигарки* (я

сміюся, сміюсь!) і одну обережно встромляє в мої губи (І. Роздобудько). Досліджуючи такі словоформи з урахуванням теоретичних та прикладних аспектів морфологічної парадигматики, варто до словозмінних зразків іменників долучати всі можливі відмінкові словоформи, якими послуговуються в сучасній українській літературній мові. До таких належать і приклади вживання будь-яких складених нумеральних утворень з фінальними компонентами *два (дві), три, чотири*, наприклад: *Цікаво, три дні вже тиняюся біля Стадіону, цього втілення ринкових відносин, і вбити мене можна було тридцять три рази всіма відомими науці засобами* (Брати Капранови); *Чотири вечори (сорок чотири вечори, хочеться сказати) зажіотажована юрба переповнювала Львівську оперу* (П. Щегельський); *Танасій Юрійович Данко дуже «просився» в колгосп, хоча сам був уже непрацездатний, мав 64 роки, про що чистосердно сповістив у заяві ...* (М. Матіос); *Гоголівський чиновник щоранку стругав двадцять три пера, щоб написати свої екстракти* (Л. Костенко).

У різних джерелах засвідчено неоднакову граматичну інформацію щодо відмінкових словоформ тих самих іменників, наприклад: *пáм'ятка*, мн. *пам'яткі*, але *дві пáм'ятки* [10, с. 216], *пáм'ятка*, мн. *пáм'яткі*; але *дві пáм'ятки* [2, с. 216], *пáм'ятка*, мн. *пáм'ятки*, відсутні зв'язані форми [9], *пáм'ятка*, мн. *пáм'яткі*, але *дві пáм'ятки* [3, с. 32, 622]. У «Словниках України», попри різнонаголошеність підпарадигм однини і множини частини іменників, не подано ніякої інформації про зв'язані словоформи (приклади презентовано в такому порядку: форми називного та родового однини, вільна форма називного множини): *хáта – хáти, хаті*; *дівчина – дівчини, дівчáта*; *дитíна – дитíни, діти*; *татáрин – татáрина, татáри*; *подолáнин – подолáнина, подолáни*; *кия́нин – кия́нина, кия́ни*; *дру́г – дру́га, дру́зі*; *дядько – дядька, дядькі*; *грíб – грóбу, грóбі*; *син – сíна, сині*; *раз – ráзу, разі*; *о́ко – о́ка, о́чі*; *ві́м'я – ві́м'я або ві́мені, ві́м'я* тощо [9]. Трапляються випадки некоректної кодифікації словоформ: *го́луб – го́луба, го́луби* (потрібно – *голубі* й *два, три, чотири го́луби*); *пáй I* (частка, внесок) – *пáю, пáї* (треба – *паї* та *два, три, чотири пáї*); *пóлюс – пóлюса, пóлюси* (варто – *полюсі* й *два, три, чотири пóлюси*); *ім'я – і́мені* або *ім'я, і́менá*. *Але: *два, три, чотири ім'я* (остання форма неправильна); *плéм'я – плéмені* або *плéм'я, племенá*. *Але: *два, три, чотири плéм'я* (також остання словоформа помилкова) та інші [9].

Зв'язані форми множини зазвичай утворюють іменники I та II відмін – чоловічого роду: *Бог дав жінці розум, щоб було два пóлюси правди* (Л. Костенко); *Рвав жили, сіромаха, свої й чужі, гадав, що два грóби чоловікові треба* (М. Дочинець); *Але іншим разом згадую, що діди (по обидва бéреги Черемоша) говорили про ті часи так – наче три дні не їли* (М. Матіос); *Їх уже чотири місяці морили в Лук'янівській в'язниці і досі*

не розстріляли тільки тому, що не допиталися прізвищ холоднорських партизанів та підпільників, які залишилися на волі (В. Шкляр); лексеми жіночого роду: *Дві ба́би* посварились, а виграє чоловік. Класика (М. Гретковська; переклад з польської С. Андрухович); *Люби на здоров'я, але не мучся, що не прийшов, що, може, ці три добі́* лежить в обіймах іншої (М. Матіос); *На обласному телебаченні Володя має добрих друзів. Це – головний режисер Василь Селезінка та звукооператор Василь Стріхович, яким при зустрічі каже, що в нього вже готові дві пі́сні* (М. Івасюк); *Дві сестри́* підліткового віку дискутують на гойдалці, де кожна з них поставить ліжко після купівлі котика – ближче чи далі від пазурів (М. Гретковська; переклад з польської С. Андрухович); *Колись на нашому хуторі було шістнадцять хат таздів. А після війни всіх забрали на Магадан. Лишилося нас три хати́* (М. Матіос); іменники середнього роду: *Він назвав нам три мі́ста і голосом вирізнув Звенигородку, а тепер тобі здається, що ти сам обрав це містечко* (В. Шкляр); *Став подумувати, як утекти звідси, хоча весна ледь-ледь пробивалася через кошлаті хмари, і ріка тріщала, розбиваючи кригу, аж чутно було за три селá* (Т. Зарівна).

Формально збігаються закінчення родового відмінка однини та називного, знахідного відмінків множини іменників чоловічого (*ста́роста 2* (у весільному обряді) – *ста́рости, старості́*; *два – чотири ста́рости*), жіночого (*пампу́шка – пампу́шки, пампушкі́*; *дві – чотири пампу́шки*), подвійного роду (*суддя́ – судді́, судді́*; *два (дві) – чотири судді́*) І відміни та середнього роду (*пальто́ – пальта́, па́льта*; *два – чотири пальта́*) II відміни, відрізняються вільні та зв'язані плюральні форми тільки наголосом, у других він такий самий, як і в словоформах родового відмінка однини. У лексемах чоловічого роду (*плай – пла́ю, плаі́*; *два – чотири плаі́*) II відміни досліджувані зв'язані форми множини мають акцентуацію, еквівалентну формам родового однини, а флексію – таку, як у вільних формах називного відмінка множини. Щодо кличного відмінка, то він формально тотожний словоформам називного та знахідного: *Три вчи́тельки, запрошуємо вас узяти участь у конкурсі. Два дирéктори, підготуйте звіти за навчальний рік. Чотири дя́дьки, ходіть-но сюди.* Складніша ситуація з плюральним акузативом. Назви неістот в усіх контекстах із числівниками *два – чотири* мають форми, тотожні називному та кличному відмінкам множини: *Принесли дві маленькі ча́рочки, розставили тарілки* (І. Роздобудько); *І от – проламую головою всі чотири стіни́* нараз!.. (О. Забужко); *Мій дискомфорт посилювався: я бачила, що якби ці дві однакові душі́ прикласти до моєї, то вона би зробилася повнішою і ціліснішою, а в тій формі, в якій моя душа існувала тепер, було багато надірваних країв* (М. Матіос). Назви істот-неосіб характеризуються варіантними формами знахідного відмінка множини:

бачу два – чотири соколи й двох – чотирьох соколів. Іменники на позначення істот-осіб у знахідному множини часто мають форми, що збігаються з родовим відмінком множини: *бачу двох – чотирьох дóчок.* Варто віддати належне авторам «Грамматичного словника української літературної мови (словозміна)» (2011) за вдало дібраний універсальний контекст для ілюстрування словоформ знахідного відмінка так званого обмеженого числа: *«на два (дві) ... менше (більше і под.): У школі стало на два вчителі більше»* [3, с. 590].

На нашу думку, тільки 2 іменники III відміни (*рóзкіш, мáти*) у словозмінній парадигмі мають зв'язані форми називного, знахідного та кличного відмінків множини: *рóзкоші, розкóші; дві – чотири рóзкоші; Ой мав козак три мáтері, та всі три хороші – Три мáтері, три квіточки, три красні рожі!* (Народна пісня).

Щодо іменників IV відміни, то варто підтримати думку авторів «Грамматичного словника української літературної мови (словозміна)»: форми називного та знахідного обмеженого числа повністю ідентичні: *імен-і, імен-і; племен-і, племен-і; вім'-я або вімен-і, вім'-я або вімен-і; тім'я або тімені, тім'я або тімені* [3, с. 499, 692]. Тільки до форм номінатива та акузатива необхідно додати вокативну словоформу. Усі три грами абсолютно тотожні, тому можна писати так, як у прикладах архаїчних форм двоїни: називний–знахідний–кличний. Тобто всього 4 іменники IV відміни: *ім'я, плém'я, вім'я, тім'я*, які набувають при словозміні суфікс **-ен-**, – мають зв'язані форми вищезазначених відмінків: *Люди розкладають власний надмір буття на два, три імені, титули, чому б так не робило й горнятко, яке з легкістю ділиться на кільканадцять уламків – бух!* (М. Гретковська; переклад з польської С. Андрухович).

У монографії «Словозмінна парадигматика українських прізвищ» (2012) зроблено висновок про те, що «варто узаконити зв'язану форму» називного відмінка «множини для іменників I, II, III та IV відмін чоловічого, жіночого й середнього роду з різним наголошуванням у грамах однини та множини» [6, с. 38]. Солідарні з думкою багатьох учених, серед них: Л. А. Булаховський, Л. П. Ломтев, Г. П. Арполенко, К. Г. Городенська, Г. Х. Щербатюк, А. Є. Супрун та інші, – про те, що досліджувані специфічні словоформи є «паралельними множинними формами, які склалися на базі давніх двоїнних форм називного–знахідного, зазнавши певних змін і переосмислення» [6, с. 196–199].

Низка іменників у сучасній українській мові утворює зв'язані форми номінатива, акузатива, вокатива множини, які збігаються з родовим відмінком однини. Найбільшу групу становлять лексеми чоловічого роду II відміни на **-анин** (виняток – *сім'янін – сім'яніни*): *посім'янін* (діалектне слово, член сімейства) – *посім'яніна, посім'яни; два – чотири*

посім'яніна, боярин – боярина, бояри; два – чотири боярина; освітянин – освітянина, освітяни; два – чотири освітянина; вірянин – вірянина, віряни; два – чотири вірянина тощо [Див.: 5, с. 287; 11, с. 55].

Засвідчено кілька слів, зокрема *дитіна* (у називному відмінку множини – *діти*), *людіна* (у називному відмінку множини – *люди*), *дівчина* (у називному відмінку множини – *дівчата*), *чоловік* (особа чоловічої статі, у називному відмінку множини – *чоловікі*), *друг* (у називному відмінку множини – *друзі*), *дно* (у називному відмінку множини – *дена*), *лічко* (нашивка на погонах), *плечé, óчко* (від *óко*; у називному відмінку множини – *óчки й óчка*), *очкó* (одиниця рахунку в спорті, картярська гра; у називному відмінку множини – *очки*), *не́бо* (у називному відмінку множини – *небеса́*), *чу́до* (у називному відмінку множини – *чудеса́*, рідше *чу́да*), *óко* (у називному відмінку множини – *óчі*), *вúхо* (у називному відмінку множини – *вúха*, рідше *у́ші*), *скло* (у називному відмінку множини – *стéкла*), у яких функціують розглядані зв'язані форми. Відповідно: *дві дитіни, три людіни, чотири дівчини* (у фольклорі, поезії – *дві дівчіни, двох дівчін*), *два чоловіка, чотири друга* (частіше *четверо друзів*), *три дна, два лічка, обидва плечá, два óчка* (від *óко*), *три очкá* (одиниця рахунку, гра в карти), *три не́ба* (але *двоє, двох небес*, рідше *неб*), *чотири чу́да* (але *троє, трьох чудес*, рідше *чуд*), *два óка* (але *двоє, двох очéй*), *обидва вúха* (але *двоє, обох вух*, рідше *уше́й*), *три скла* (але *двоє, двох стéкол*) [Див.: 5, с. 287; 11, с. 33, 52, 55, 56, 122, 125, 126, 131]. Наприклад: – *Любий, кохай мене!* – умовляли **три дівчини** на екрані, але зверталися вони явно не до мене (Брати Капранови); *І вживаються вдень у його тілі дві людіни* – цинічна і безкомпромісна, сентиментальна і брутальна (С. Процюк); *Здавалося, що вони [пси. – С. К.] мають чотири óка* (М. Дочинець).

Отже, зв'язані множинні форми номінатива, акузатива, вокатива іменників з погляду морфологічної парадигматики мають бути обов'язковими грамемами словозмінних взірців елементарних парадигматичних класів – як онімів, так і апелятивів. Провідним є синтагматичний чинник, адже до цього конгломерату належать лексеми переважно I та II відмін, 2 іменники III відміни (*ма́ти, рóзкіш*), 4 іменники IV відміни (*ім'я́, плéм'я, вíм'я, тíм'я*), що мають різне наголошування підпарадигм однини та множини й поєднані з числівниками *два (дві), обидва (обидві), три, чотири* та складеними нумеральними утвореннями з кінцевими компонентами *два (дві), три, чотири*. Наголос у таких специфічних словоформах еквівалентний наголосу форм родового відмінка однини (важливий також акцентуаційний чинник). Якщо форми однини і множини відрізняються суфіксально-флексійною структурою з можливими морфонологічними ускладненнями, то субстантивні деривати утворюють зв'язані форми називного, знахідного та кличного відмінків

множини, що збігаються зі словоформами родового відмінка однини. Це стосується іменників чоловічого роду II відміни на **-анин**, вищевказаних лексем середнього роду IV відміни, які набувають при словозміні суфікс **-ен-**, та ще кількох слів, зокрема *людина, дитина, дівчина, чоловік* (особа чоловічої статі), *друг, дно, лічко, очко, очко́, не́бо, чу́до, о́ко, ву́хо, скло, плече́*. Появу досліджуваних конструкцій переважна більшість науковців пояснює впливом архаїчних форм двоїни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови. Київ: Наук. думка, 1980. 244 с.
2. Головащук С. І. Правописний словник. Київ: А.С.К., 1999. 607 с.
3. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна / В. І. Критська, Т. І. Недозим, Л. В. Орлова та ін. ; відп. ред. Н. Ф. Клименко. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.
4. Ковтюх С. Л. Роль синтагматичного чинника у визначенні репертуару відмінкових парадигм іменників // *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 13. Донецьк: ДонНУ, 2005. С. 61–65.
5. Ковтюх С. Л. Репетитор (як навчитися грамотно писати): навчальний посібник з практичного курсу української мови / 2-ге вид., випр. й допов. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 592 с.
6. Ковтюх С. Л., Кашталян О. М. Словозмінна парадигматика українських прізвищ: [монографія] / за ред. С. Л. Ковтюх. Кіровоград: Полімед-Сервіс, 2012. 256 с.
7. Ковтюх С. Л. Відмінкові словоформи як релевантні маркери українських прізвищ // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*: збірник наукових праць. Херсон: ХДУ, 2017. Вип. 27. С. 27–34.
8. Лозова Н. Є. Іменник. Граматичний довідник. Київ: Наук. думка, 2016. 286 с.
9. Словники України – інтегрована лексикографічна система / В. А. Широков, І. В. Шевченко, Н. М. Сидорчук та ін. Київ: Український мовно-інформаційний фонд, 2001–2010.
10. Словник труднощів української мови / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Рад. школа, 1989. 336 с.
11. Тараненко О. О. Словозміна української мови. Nyíregyháza, 2003. 199 с.

Стаття надійшла 25.09.2017 року